

— | | —

Andreas Oosthoek

—

Vuurland

Roman

Cossee
Amsterdam

— | | —

I

Het vlindertje verlaat de oogkas van Jürgen Felz. Het stijgt op, talmt even, een kalme zweeftocht, zoekt, daalt en vindt de boom. Een zwarte populier, in zijn opgang gestoord en op eigen koers uitgegroeid, een sierlijke uitwaaiering van donkere dikke takken op één, twee meter van de grond. Niet hoger. Zout en zand, zeewind de wind en duingrond de grond.

Halftwaalf, ochtend nog. Het vlindertje klimt naar de zon, weg van de dauw. De stuivende kleuren. Zachtblauw en grijs, een stralend donker oog in een oranje vlag, een krans van geel, zes wonderoogjes op de ondervleugel, de voelsprietten gestrekt. Het zal zo middag worden, een koudbloedje met toekomst.

Een pauze in de rechter oogkas van Jürgen Felz, de benige harde brug tussen het jukbeen en het neusbeen, de zeef, de wig, het voorhoofd. Het vlindertje zit, een welkome beschutting gevonden in de geheime nis, het bidkapelletje, een veilige lanceerplaats. En dan zijn ze er plotseling. Vijfmaal twee soldatenlaarzen rond Jürgen Felz. De Identificatiedienst treedt aan. Zwarte zwarte schaduwen. Het vlindertje vliegt en neemt afstand. De boom, *populus nigra*, ontvangt genadig.

‘Foto, Hostel! Zonder publiek, iedereen twee stappen

terug!' *Oui, mon beau lieutenant!* zegt Franklin Delano Hoste die een blauwe maandag in Montpellier heeft gestudeerd. *Oui!* De tweelinglens: FD kijkt in zijn Rolleicord en concludeert dat hij alles mee heeft, het licht, het weer, het object. 'Stilliggen,' zegt hij tegen Jürgen Felz, 'dat moet toch kunnen. Geheel ontspannen stilliggen,' zegt hij, 'lach eens lief tegen het vogeltje.' De vaandrig tikt met zijn stokje op de resten van de uniformjas, *feldgrau*, de gehavende Reichsadler op de rechterborst. Hij zegt: 'Het vogeltje lacht terug.' Het is een tam vogeltje. Getemd, met een stevige snavel en een gebroken wiekslag, uitgestegen boven een hakenkruisje in zilverkoord.

'Een dagje aan zee,' heeft de vaandrig gezegd. 'Eind augustus, de zee rookt en de duinen stuiven.' Hij heeft ze in zijn kantoor geroepen, zijn stalen kantoor in de kazerne. De meesten staan op afzwaaien. Het zal het laatste buitenkarwei zijn. Een lijk aan de zee kant, twintig jaar na het eindschot, hopelijk onaangeroerd, *prêt-à-porter*. Ligt het ondergronds, bovengronds? Droog of soppen? De briefing is kort en duidelijk: de locatie, de taken, de verdeling van het ongerief. Het gewone werk, constateren ze, geen afwijkingen in de gegevens en de gebruikelijke volgorde: een ambtelijke melding vanuit een ver gemeentehuis, een grafvondst, militair '40-'45, vrijwel zeker Duits en de bevrijdingsdag als vermoedelijk sneuvelmoment. Hulp lijkt geboden, gauw bergen graag, zegt het gemeentehuis. Wat doen wij met een skelet? Het tegenbericht is kort en duidelijk: afblijven, handen thuis, politietoezicht gewenst, we komen. Ze draven

op, graag zelfs, elk uitstapje is welkom. De afspraak is vastgesteld op woensdag 26 augustus 1964, tussen elf en twaalf uur, in het gemeentehuis, achter de vlaggen. De vaandrig grijnst. 'Bos en duin. Een buitenkansje, heren!'

De minitroep is tevreden, voor één dag vormen ze het gelukkige buitencommando, door hoge uitverkiezing. 'De reisvereniging,' grommen de thuisblijvers. De sergeant Jan Gasille zal wagencommandant zijn, bijrijder als het moet en sergeant als het kan.

Jappe Wiarda wordt aangewezen als tijdelijk verslaggever, de *Kriegsberichter*. Hij maakt de voorlopige aantekeningen, zet straks alvast in situ de kruisjes op het skeletformulier, beschrijft de vindplaats. Zijn laatste krabbels voor Defensie, wellicht.

FD Hoste – slechts een verlichte geest noemt zijn oorlogskind Franklin Delano – fotografeert. 'Breed en wijd, panoramisch graag, Hoste. Oók een beetje warrig terrein en een beetje zee meenemen, als dat kan?'

De tandenstoker van dienst heet Allard Rijnberg, dentist in opleiding. Hij zal wel willen kijken naar de status van het gebit? Als daar nog sprake van is? Rijnberg wil, het is zijn roeping.

Twee chauffeurs. Huub Brakman op de jeep, Tony Bekke op de Wep, beiden een tijdje geleend van de Aanden Afvoertroepen, nu ingelijfd.

Veldcommandant, verantwoordelijk voor draaiboek, productie en regie: Alain van der Wende, adspirant-officier der reserve, dienstplichtig vaandrig. Ze noemen hem Alva, de ijzeren hertog, de bikkell, de stip. De meewerkend voorman staat zelden aan de kant. Graven en

griepen doen ze alle zeven, daar staan geen rangen tussen. Lijkenpikkers worden ze genoemd. Ze lachen, ook weleens.

2

Het gebleekte geraamte aan de duinvoet, het karkas. Weer en wind hebben hun reinigende werk gedaan. Jürgen Felz. Hoe komt Alva zo snel aan die naam? Huiswerk, niet meer dan dat, studeren. De vaandrig kent de papieren, de lijst van vermisten. Hij ziet de kenmerken, focust op de leeftijd. Alles klopt of lijkt te kloppen. Het kan niet altijd tegenzitten.

‘Een eerste indruk graag, heren.’ ‘Ik heb,’ begint Wiarda, ‘het sterke vermoeden dat deze krijger de oorlog niet heeft gewonnen.’ Hoste buigt zich over het skelet: ‘De glorierijke tijden voor de ware mee-eters lijken voorgoed voorbij,’ en Rijnberg probeert zwakjes: ‘Er moet hem op het laatste moment iets naars te binnen zijn geschoten.’

‘Genoeg originaliteit!’ De vaandrig stapt naar voren, bukt, grist in het schamele beetje uniformresten, voelt tussen de ribben, houdt een plaatje omhoog, veegt het af aan zijn mouw. Hij pakt zijn papieren, vergelijkt. ‘Bingo!’ De snelste match in zijn bestaan. ‘Heren,’ zegt hij bijna plechtig, ‘heren, we staan met een hoge mate van waarschijnlijkheid bij de voorlaatste rustplaats van Jürgen Felz, grenadier, vermist sinds 3 november 1944.’

‘Den Heldentod gestorben!’ roept Hoste in fraai Duits.

Vroeg op de dag zijn ze vertrokken, te vroeg, vinden ze, voor heren van hun statuur. De sergeant van dienst schopt tegen de bedden en treedt buiten zijn militaire zelf: 'Schep vreugde in 't leven! De nieuwe dag roept! Laat u verleiden.' Ochtendrumoer in een kleine kazerne op de zandgronden, onder het gelige schijnsel van de Lichtstad. Ze zijn inwonend, enigszins weggestopt in een zijvleugel: de ware krijgsheren zijn centraal gelegerd, de lijkenpikkers aan de kant. Ingekwartierd bij de cavalerie, bij de huzaren, het paardenvolk, de tankboeren, de zilvertinken. Ze zijn bij gebrek aan beter ingedeeld bij het verzorgingseskadron, melden de stempels. Ze blijken niet overdreven graag gezien en worden zelfs liever gemeden, dat doodgraversvolk. Uit de wind blijven is de boodschap. Ze houden nogal van rare praatjes en vreemde gewoontes: morbide macaber volk, studentjes met babbels en zonder veel vooruitzichten. Militairen? Wat zegt het liedje van de rouwdouwers? 'Goedgekeurde flikkers met S-5'. Daar zijn ze mee geprezen. Schoonspuiten die mannen, afspuiten die wagens! Lijkenlucht. De Zwarte Intendance wordt de club genoemd. Maar ze zijn nogal rood, op schouders, pet en patjes. Het uiterlijk vertoon heet hier uitmonstering: een vreedzaam ogend embleem, karmozijnrood onder gekruiste korenaren. Goudvinken zijn ze, dat wel, pikkende, glanzende vogels. De Intendance-mannen zorgen voor de levende en de dode mens. Hun dofgroene auto's zijn altijd gevuld, een kwestie van gedegen planning. Kogels en koeken, economie en zuinige logistiek: ze schuiven náár het front met de rantsoenen en mu-

nitie, ze verlaten het front met lijkenzakken. Militaire logica, inzicht, onderhoud, mobiliteit en koeling doen wonderen. De auto's draaien warm. De kazerne zal hen ook vandaag niet missen. De auto's rijden.

's Rijks wegennet glinstert in het laatste restje dauw, nog even. Het verschietende landschap, ze volgen het lint van steden, stadjes, hoge torens, uitgeslapen dorpen, bos en hei, een beetje mist en heel veel mest, de sproeiende gierkarren. Van de zanden naar de klei rijden ze. Frisse lucht, eindelijk, de wolken over het water, steeds hoger jagen de wolken. De vaandrig Van der Wende heeft voor vertrek het ochtendgebed geleid, ingetogen als altijd. Ze weten waar ze aan toe zijn.

'De dossiers zijn bekeken, die van de Dienststelle in Berlijn en die van ons. Er zijn aan dat stukje kust vijf geregistreerde vermisten aan Duitse kant, vier aan geallieerde zijde. Ons lijk is, afgaande op helm en uitrusting, germaans. Het is kennelijk nooit begraven. Ik heb een lijst van identiteitsnummers. We hopen op één corresponderend plaatje. Er zijn aanvullende gegevens, de namen van enkele vermisten en de leeftijden. De keuze in de onderdelen die ter plaatse waren is beperkt: Kriegsmarine en Wehrmacht, marine-artilleristen, grenadiers en jagers.

Ik verwacht geen graverij, maar het gereedschap gaat niettemin mee, ook vanwege de omgeving. Het heeft daar smerig gespookt, er is met munitie gestrooid, aan de groene randen van de hel. Wie weet wat we tegenkomen? De standaarduitrusting reist mee: de schoppen,

plastic, een DIB-nummer, de formulieren, de fotografie, de jerrycan met Dettol. Er is een pauze op de heenweg: koffiedrinken bij mij thuis, op de boerderij. Zeeuws vertier. Er wordt op ons gerekend, er wordt zelfs naar ons uitgezien. Voor mij is het een thuiswedstrijd, voor jullie het leed van de polder. Daarna melden wij ons keurig bij het gemeentehuis van Hildernisse en gaan we verder naar het gehucht Hoek van Dyke. Daar krijgen we politiebegeleiding, tegen de kijkers en tegen de beterseters. Er is een pauze op de terugweg: lunch in de kazerne van Middelburg, al aangemeld bij broeder kok, tot twee uur verkrijgbaar, dus dat wordt een vluggertje. Als alles zo snel gaat als verwacht, dan pakken we eerst een beetje bier onder aan de duinen. De chauffeurs drinken zonder procenten en houden zicht op de auto's. Duidelijk?’

Hij stapt in zijn jeep. Nekaf heet deze versie, een aangepaste Willys, Nederlands Kaiser-Frazer-fabrikaat. Mét een loze lef-antenne, meters hoog zwiepend op de achtersteven. Het is een antenne zonder verbinding met de wereld: zenden én ontvangen zijn uitgesloten, maar het staat stoer. Van der Wende heeft zijn vaste chauffeur, Huub Brakman. En Brakman heeft, voor de langere trajecten, zijn vaste reisgezel. Alva zegt: ‘Zeven jongheeren, in de bloei van hun leven, fris gewassen onderweg om één dooie Duitser op te halen. De zorgmaatschappij.’

Tony Bekke klimt achter het stuur van zijn Wep, de *weaponcarrier* van DAF, het favoriete bakje van de club. Gasille zit naast hem, op elke schouder een smal goud-

kleurig streepje. De rest achterin. Wiarda, Rijnberg, Hoste. Zonder streepje. Rammelend werktuig op de stalen bodem, de schoppen, de bijl. Ze zetten het Dettol-tankje klemvast. Meuren en nog eens meuren: zalig nasnurken onder de paardendekens. Komt Allard Rijnberg nog toe aan zijn boek, *Volg het spoor terug?* Lezen, onderweg naar het front, klein soms en koud. Hij is, zegt hij, op de helft. 'Zo'n boek,' doceert hij, 'zouden ze moeten inbinden. Karton en draadjes genoeg, maar ze zijn overal te lamleendig voor.'

3

De Brabantse wal, van zand naar klei, een gele vlek in het groen. De jeep wijkt uit, slaat af. Brakman volgt de oude weg, de toeristische route, de landengte, een dam, een dijk, de spoorlijn, de afgesnoerde zeearm. Een wolkje vindt de wolken, licht op licht, de hoge hemel. Ze stoppen. De vaandrig Alva verzamelt zijn medestanders in de berm, alle zes. Hij wijst: 'Hier staan we aan de rand van de polder, daar ligt het oude krekeland. Zout, heren, je kunt het ruiken. Een slagveld eens, ook dat ruik je. Jullie zijn hier niet eerder geweest, ik wel. Het was mijn eerste opdracht, de doop. De melding kwam van de boerderij daar, recht voor ons, de Hoogerwaardpolder. Een simpel veldgraf, een van de vele. Om nooit te vergeten.'

Oktober 1944. De geallieerde opmars naar de eilanden vordert, Normandië, België, Zuid-Nederland, de

eilanden. In Vlaanderen wordt gesplitst, als voorbereiding op de tangbeweging, de omsingeling, de dodende fuik voor de bezetters. ‘Een groep over land, de aanval op de dam. Daar staan we nu. De andere groep, commando’s, voert landingen op de kust uit. Daar gaan we straks naartoe. Pijn voor de moffen, zware pijn. In de bossen wordt alles wat nog enigszins vechten kan samengedreven. Verdwazing alom. De troepen zijn buiten verband geraakt. Ze zwerven rond, gejaagd, met wijdgesperde schrikogen – korte lontjes hebben ze, licht ontplofbaar zijn ze, de conflicten schreeuwen. De weg kwijt, maar op weg zijn ze, onderweg, richting Heimat!

Een maffe generaal denkt niet aan terugtrekken – orders of geen orders. Hij rolt de losse bendes op, dwingt discipline af, met het wapen in de vuist. Standrecht. Vechten of vallen! Bange jongens dwalen rond, kindsoldaten in opleiding, zieke oude mannen, de lamgeslagen *Fallschirmjäger* van Göring, infanteristen, artilleristen, politietroepen. Gewapende kliekjes, nog nauwelijks vatbaar voor bevelen. Tijd voor dwangbevelen, denkt de generaal. Zo ontstaat een *Kampfgruppe*.

De confrontatie op en rond de dam, deze smalle landtong. Beide partijen hebben hetzelfde doel en dat is de controle over de eilanden, de uitvalbasis naar zee, de poort naar de belangrijke haven, het transportcentrum. Straffe luchtsteun begeleidt de opmars, blaffende boordkanonnen, gierende raketjes. De Typhoons ploegen en trekken hun spoor op en langs de dam.

Van die generaal wordt gezegd dat hij de oorlog in Europa met een halfjaar heeft verlengd. Een oneman-